

Veileder

Identifisering av mulige ofre for
menneskehandel

Innhold

Del 1	Innledning	4
Del 2	Hva er menneskehandel?	6
Del 3	Vårt ansvar for å identifisere ofre for menneskehandel	14
Del 4	Hva kan være indikatorer på menneskehandel?	18
Del 5	Hva gjør du hvis du er bekymret?	24
Del 6	Hvor melder du din bekymring, og hvordan følger du opp videre?	32
Del 7	Antatte ofres rettigheter – hvem kan bistå og beskytte?	40
Del 8	Oversikt over instanser, hjelpetiltak og nettressurser	48

Del 1

Innledning

Koordineringsenheten mot menneskehandel (KOM) er et av myndighetenes tiltak i arbeidet mot menneskehandel. KOMs overordnede mål er å bidra til å redusere forekomsten av menneskehandel i Norge.

KOM skal:

være et virkemiddel
for samordning mellom
myndigheter og
organisasjoner

bistå med metoder
for identifisering og
mobilisering av bistand og
beskyttelse til ofre

bidra med tverrfaglig
informasjonsutveksling
og kompetanseheving

KOM behandler ikke enkeltsaker.

KOM er administrativt underlagt Politidirektoratet (POD) og har et eget mandat fra Justis- og beredskapsdepartementet (JD). Enheten driftes av to seniorrådgivere ved Politifagavdelingen i POD. Denne veilederen inngår som del av oppdraget til KOM.

Kort om denne veilederen

Mistenker du at noen er utsatt for menneskehandel?

Er du bekymret for noen? Vil du anmelde noen? Trenger du råd?

Denne veilederen fra Koordineringsenheten mot menneskehandel (KOM) er nyttig for deg som gjennom ditt arbeid eller frivillige engasjement kommer i kontakt med sårbare mennesker, og du får bekymring om at de kan være utnyttet i menneskehandel.

Veilederen gir informasjon om begreper, indikatorer og ofres rettigheter, råd om hvordan du kan tilrettelegge for identifisering og oppfølging, og en oversikt over hvilke aktører du skal henvise til for bistand og beskyttelse, eller som du kan få veiledning fra.

Du finner også en liste over aktuelle myndigheter og organisasjoner som har oppgaver på menneskehandelsfeltet i Norge og internasjonalt, og som kan ha andre mer fagspesifikke verktøy som supplerer denne nasjonale identifiseringsveilederen.

I veilederen brukes begrepene mulig og antatt offer om hverandre. Begrepene viser til en lav terskel for myndighetenes forpliktelser til å gi bistand og beskyttelse. Dersom myndighetene har rimelig grunn til å tro at en person har vært offer for menneskehandel, har personen rett til bistand og beskyttelse etter Europarådskonvensjonen om tiltak mot menneskehandel.

Del 2

Hva er menneskehandel?

Menneskehandel bryter grunnleggende menneskerettigheter, og er grov kriminalitet som rammer ofrene svært hardt.

Menneskehandel er når en person ved hjelp av vold, trusler, misbruk av en sårbar situasjon, eller annen utilbørlig atferd, tvinger, utnytter eller forleder noen til:

prostitusjon eller
andre seksuelle
ytelser

tvangsarbeid eller
tvangstjenester, for
eksempel tigging

krigstjeneste i
utlandet

fjerning av
organer

Bestemmelsene om menneskehandel er i straffeloven §§ 257 og 258. Strafferammen for menneskehandel er fengsel inntil 6 år og for grov menneskehandel fengsel inntil 10 år.

Alle fasene ved utnyttningen er straffbare. Det gjelder også det å rekruttere, frakte, losjere og motta personen som blir utnyttet, eller der formålet er at personen skal bli utnyttet.

Utnyttelsesaspektet er en viktig del av menneskehandel. Å utnytte en person betyr å bruke vedkommende for å oppnå en fordel for deg selv.

All utnyttning av mindreårige er menneskehandel. Det gjelder uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er brukt.

Samtykke til utnyttningen skal være uten betydning når personen er under 18 år, eller dersom personen har samtykket som et resultat av vold, trusler, misbruk av en sårbar situasjon, eller annen utilbørlig atferd.

Menneskehandel kan skje både når en eller flere enkeltpersoner, eller et organisert kriminelt nettverk, står bak utnyttelsen. Ofte har den som utnytter, en relasjon til offeret. Gjerningspersonen kan for eksempel være en forelder, ektefelle, kjæreste eller et reisefølge.

Begrepet offer for menneskehandel kan omfatte alle mennesker, uavhengig av kjønn, alder, nasjonalitet, etnisitet eller annen gruppetilhørighet.

Ofrene i Norge er ofte utenlandske statsborgere i en sårbar situasjon. De vegrer seg ofte for å ta kontakt eller samarbeide med politiet eller hjelpeapparatet.

Dette sier straffeloven

Forbudet mot menneskehandel ble innført i 2003, på bakgrunn av Norges ratifisering av FNs Palermoprotokoll. Bestemmelsen om menneskehandel og grov menneskehandel er i straffeloven 2005 §§ 257 og § 258.

§ 257. Menneskehandel

Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd tvinger, utnytter eller forleder en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle ytelser,
- b) tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigging,
- c) krigstjeneste i fremmed land, eller
- d) å samtykke i fjerning av et av vedkommendes indre organer,

straffes for menneskehandel med fengsel inntil 6 år.

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik tvang, utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,
- b) på annen måte medvirker til tvangen, utnyttelsen eller forledelsen, eller
- c) gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til en slik handlemåte fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Den som var uvitende om at fornærmede var under 18 år, straffes hvis han på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet.

§ 258. Grov menneskehandel

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang og om handlingen har medført betydelig utbytte. Den som var uvitende om at fornærmede var under 18 år, straffes hvis han på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet.

Dette betyr begrepene

I straffelovens bestemmelse om menneskehandel er det flere begreper som er nærmere avklart i lovens forarbeider og rettspraksis. Det kan videre være vanskelige gråsoner mellom menneskehandel og andre lovbrudd. Her er noen avklaringer:

Hva mener vi med misbruk av en sårbar situasjon og utilbørlig atferd?

Mange ofre for menneskehandel er i en sårbar situasjon. Det betyr ofte at de ikke har noe annet valg enn å underkaste seg menneskehandlerne. Menneskehandlerne utnytter den sårbare situasjonen til sin fordel, ofte for egen vinnings hensikt.

Utilbørlig atferd kan for eksempel være å sette noen i en gjeldssituasjon det er vanskelig å komme ut av. Det kan også være å lage falske annonser for ekteskap eller arbeid for å lure personer inn i prostitusjon eller tvangsarbeid.

Hva mener vi med å utnytte eller forlede en annen person?

Å utnytte innebærer å bruke vedkommende for å oppnå en fordel. Menneskehandleren kan for eksempel tjene penger på utnyttingen. Men det kan også være å oppnå en annen type fordel.

Det å forlede eller lokke noen er å lure eller overtale vedkommende til å være med på noe som personen ellers ikke ville ha blitt med på.

Hva er forskjellen på prostitusjon, hallikvirksomhet og menneskehandel ved utnyttelse til prostitusjon eller andre seksuelle ytelser?

Prostitusjon er seksuell omgang eller handling med en annen, eller med seg selv, mot vederlag. Det vil si salg av seksuelle tjenester. Salg av seksuelle tjenester er ikke ulovlig, men kjøp av seksuelle tjenester er straffbart. Hallikvirksomhet er å fremme eller tilrettelegge for andres prostitusjon. Et eksempel er utleie av leiligheter. Hallikvirksomhet er straffbart.

Personer kan bli utnyttet til prostitusjon eller andre seksuelle ytelser i menneskehandel. Da blir vedkommende tvunget, utnyttet eller forledet til dette. Menneskehandleren bruker vold eller trusler, misbruker offerets sårbare situasjon, eller får kontroll over personen ved annen utilbørlig atferd.

Med andre seksuelle ytelser mener vi å utnytte noen til å utføre seksuelle handlinger som ikke er prostitusjon. Det kan for eksempel være å utnytte barn seksuelt, å formidle barn til et pedofilt nettverk, eller å utnytte en voksen til seksuelle tjenester til en selv eller andre. Etter rettspraksis er utnyttelse til seksuelle tjenester

Mange ofre for menneskehandel er i en sårbar situasjon. Menneskehandlerne kan utnytte dette til sin fordel, ofte for egen vinnings hensikt.

til en selv menneskehandel, når den som mottar tjenesten også har en form for bakmannsrolle.

Blir barn utnyttet? Da er det menneskehandel, også om menneskehandleren ikke bruker vold eller trusler, misbruker barnets sårbare situasjon, eller gjør bruk av annen utilbørlig atferd.

Hva er forskjellen på sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og menneskehandel ved utnyttelse til tvangsarbeid eller tvangstjenester?

Sosial dumping er et ikke-juridisk samlebegrep for å beskrive situasjoner der arbeidstakere har dårlige vilkår for arbeid og lønn. Det gjelder særlig når arbeidstakere fra utlandet har vesentlig dårligere vilkår enn norske arbeidstakere. Arbeidslivskriminalitet er handlinger som bryter med norske lover om lønns- og arbeidsforhold, trygder, skatter og avgifter.

Menneskehandel i form av tvangsarbeid er den mest alvorlige formen for arbeidslivskriminalitet. For å vurdere om det kan foreligge tvangsarbeid, må det gjøres en helhetsvurdering av den konkrete situasjonen en arbeidstaker er i.

Med tvangsarbeid mener vi at den som blir utnyttet, ikke har kommet inn i arbeidet frivillig, eller ikke kan komme seg frivillig ut av det.

Vedkommende kan ha blitt tvunget, utnyttet eller forledet inn i arbeidsforholdet, ved bruk av vold, trusler, misbruk av offerets sårbare situasjon, eller annen utilbørlig atferd.

Det kan også være tvangsarbeid dersom det ikke er et reelt og akseptabelt alternativ å forlate arbeidet. Ulike tvangselementer kan skape en innlåsingseffekt. Slike tvangselementer kan for eksempel være gjeldsoppbygging, maktforhold, lovnad om oppholdstillatelse etter investert arbeidsinnsats, risiko for utvisning på grunn av manglende oppholdstillatelse, lite alternativer til arbeidet, eller praktiske hindringer til å forlate

arbeidsforholdet på grunn av manglende penger, pass eller kunnskap om språk og samfunnsforhold. Arbeidstakeren kan i realiteten være helt bundet til og avhengig av arbeidsgiver. Situasjonen kan tilsi at det er uforholdsmessig byrdefullt å forlate arbeidet, og at det i realiteten ikke foreligger noe annet valg enn å fortsette.

Tegn på tvangsarbeid kan være at personen lever under uverdige forhold, er grovt underbetalt, eller må tåle meget tyngende arbeids- og livsforhold. Vedkommende kan også mangle kontroll over egen arbeids- og livssituasjon. Arbeidsgiveren kan i tillegg bryte arbeidsmiljøloven og andre lover knyttet til helse, miljø og sikkerhet.

Menneskehandel kan også skje ved at personer blir utnyttet til å utføre tvangstjenester for andre. Dette kan for eksempel være tigging, gateartisteri eller -salg, narkotikakriminalitet (produksjon, smugling, salg), tyveri eller annen vinningskriminalitet. Vedkommende kan som ved tvangsarbeid ha blitt tvunget, utnyttet eller lurt inn i situasjonen, ved bruk av vold, trusler, misbruk av offerets sårbare situasjon, eller annen utilbørlig atferd.

Er personen under 18 år, er kravet om tvang ikke like strengt for å kalle det tvangsarbeid eller -tjenester. Det må imidlertid være utvist en form for press fra gjerningspersonen.

Hva menes med utnyttelse til krigstjeneste i fremmed land?

Personer kan bli utnyttet til krigstjeneste i andre land, ved bruk av vold, trusler, misbruk av en sårbar situasjon, eller annen utilbørlig atferd. Det kan gjelde tvungen rekruttering til væpnede grupper, bruk av fremmedkrigere eller barnesoldater. I Norge har vi ikke hatt straffesaker om utnyttelse til slik krigstjeneste.

Menneskehandel krever ikke at en landegrense blir krysset, og kan skje både når en eller flere enkeltpersoner, eller et organisert kriminelt nettverk, står bak utnyttelsen.

Hva menes med utnyttelse til fjerning av indre organer?

Organtransplantasjon er strengt regulert i internasjonal og norsk lov. Det er straffbart å ta ut et organ fra en levende donor uten et frivillig, informert og uttrykkelig samtykke. Det er også ulovlig å tilby eller motta økonomisk vinning eller tilsvarende fordel for organet. Personer kan utnyttes til å fjerne et indre organ, ved at samtykke innhentes ved bruk av vold, trusler, misbruk av en sårbar situasjon, eller annen utilbørlig atferd. I Norge har vi ikke hatt straffesaker om utnyttelse til fjerning av indre organer.

Hva er forskjellen på vold i nære relasjoner og menneskehandel?

I mange tilfeller kan det være vanskelig å skille mellom vold i nære relasjoner, negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap og menneskehandel. Bakpersonene er ofte kjent for offeret, og kan blant annet være foreldre, slektninger, partner, venner eller arbeidsgivere. Et felles trekk er bruk av midler som tvang og vold, og at relasjonen ofte er preget av maktubalanse, eller at offeret er i et avhengighetsforhold til gjerningsperson. I en sak om menneskehandel står i tillegg utnyttingsaspektet sentralt, samt det at personen utnyttes til de angitte formålene i definisjonen.

Hva er forskjellen på menneskesmugling og menneskehandel?

Menneskehandel skjer ofte under irregulær migrasjon. Menneskehandel kan derfor være tett knyttet opp mot menneskesmugling. Forskjellen ligger særlig i formålet med handlingene: Formålet med menneskehandel er å utnytte en person. Formålet med menneskesmugling er å frakte en person ulovlig over en landegrense.

Menneskehandel er et brudd mot personens menneskerettigheter. Menneskesmugling er et brudd mot staten. Menneskehandel krever ikke at en landegrense blir krysset. Menneskehandlerne

skal bli straffet selv om utnyttingen skjer innenfor et lands grenser. Ved menneskesmugling er det ulovlig kryssing av en landegrense som er den kriminelle handlingen som skal straffes.

Menneskesmugling kan ende i menneskehandel. Et eksempel kan være hvis en person har inngått en avtale om å bli smuglet inn til Norge, men fortsetter å stå i et tjeneste- eller gjeldsforhold til smugleren eller smuglerens kontakter etter ankomst til landet.

Hva er forskjellen på moderne slaveri og menneskehandel?

Menneskehandel kalles ofte moderne slaveri. Begrepet menneskehandel er i Norge juridisk forankret ved straffeloven § 257. Bestemmelsen baserer seg på den internasjonale juridiske definisjonen av menneskehandel i Palermoprotokollen. Videre er det en egen bestemmelse om slaveri i straffeloven § 259.

Moderne slaveri er ikke omhandlet i straffeloven. Moderne slaveri er en ikke-juridisk betegnelse som dekker ulike former for utnyttelse, som menneskehandel, seksuell utnyttelse, tvangsarbeid, gjeldsbinding, tvangsekteskap, slaveri og slaverilignende praksiser. Tematikken som favnes av begrepet er altså svært bred, og er ofte knyttet sammen med sentrale utviklingsspørsmål.

Myter og misforståelser om menneskehandel

Det eksisterer en rekke myter og misforståelser om hva menneskehandel er. Det er uheldig og kan bidra til at man ikke forstår at personen man kommer i kontakt med kan være et offer. Noen eksempler:

- Personen er ikke et offer for menneskehandel når vedkommende
 - har samtykket til utnyttelsen
 - visste hva som skulle skje med ham/henne/hen
 - ikke benyttet muligheter til å rømme
 - har det bedre nå enn tidligere i livet
 - finner glede i hverdagen
 - avslår tilbud om hjelp
- Det er kun kvinner og barn som kan være ofre for menneskehandel.
- Menneskehandel dreier seg kun om kvinner som utnyttes til prostitusjon.
- Norske borgere kan ikke være ofre for menneskehandel.
- Det kan ikke være menneskehandel når bakpersonen og offeret er i slekt eller er partnere.
- Menneskehandel er et nødvendig onde ved særskilte kulturer, og kan derfor aksepteres.
- Kryssing av landegrenser er nødvendig for at noe skal defineres som menneskehandel.

Etter KOMs beregninger siste tre år har ca. 200 antatte ofre for menneskehandel årlig mottatt bistand i Norge fra myndigheter og hjelpetiltak, der ca. halvparten har blitt identifisert som nye ofre hvert år.

Hvem er ofre for menneskehandel?

Ofre for menneskehandel er en sammensatt gruppe med hensyn til kjønn, alder og landbakgrunn. Det er også et sammensatt bilde hva gjelder utnyttingsform, graden av utnytting, trusselutsatthet og fysiske og psykiske helseskader. Ofrene i Norge er ofte utenlandske statsborgere i en sårbar situasjon, mange uten lovlig opphold eller som har vært kort tid i landet. Men ofrene kan også være norske statsborgere.

Det er ikke entydige tall på feltet, men FN anser menneskehandel å være en av verdens største kriminelle industrier, sammen med narkotika og våpen.

FN-organisasjonen UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) utarbeider globale rapporter på menneskehandelsfeltet. UNODC fremhever at menneskehandel rammer alle land, som opphavsland, transittland og destinasjonsland. De fleste ofre er kvinner, men barn og menn utgjør en stadig større andel, og andelen ofre for tvangsarbeid har økt. Kriminaliteten er mer sammensatt enn tidligere, både med hensyn til gjerningspersoner, ofre, utnyttelsesformer og migrasjonsmønstre. Offer og gjerningsperson har ofte samme bakgrunn eller nasjonalitet, noe som bidrar til å skape tillit og avhengighet, og en økt sårbarhet.

I likhet med de fleste andre land er det også for Norge vanskelig å kartlegge det eksakte omfanget av mulige ofre for menneskehandel.

KOM utarbeider årlige rapporter om den nasjonale situasjonen på menneskehandelsområdet, med informasjon om blant annet trender, tiltak og utfordringer på feltet.

Etter KOMs beregninger siste tre år (2021–2023) har ca. 200 antatte ofre for menneskehandel årlig mottatt bistand i Norge fra myndigheter og hjelpetiltak, der ca. halvparten har blitt identifisert som nye ofre hvert år.

Med bistand menes at personen har fått oppfølging fra en eller flere instanser, i tråd med de rettighetene antatte ofre har.

Personene kan ha mottatt flere bistandstiltak, og tallene gjenspeiler ikke antall enkeltpersoner. Tallene gir derimot en indikasjon på omfang av bistandstiltak som gis årlig til antatte ofre for menneskehandel. Det er ikke etablert et system i Norge for å beregne antall identifiserte ofre for menneskehandel på individnivå.

Det er grunn til å tro at det er mørketall når det gjelder omfang av menneskehandel i Norge og globalt. Menneskehandel er en skjult form for kriminalitet, og flere hjelpeinstanser erfarer at ofre viker tilbake for å ta kontakt eller samarbeide med politiet eller hjelpeapparatet.

[KOMs årlige tilstandsrapporter om menneskehandel finner du her.](#)

Del 3

Vårt ansvar for å identifisere ofre for menneskehandel

«Handel med mennesker innebærer et brudd på menneskerettighetene og en krenkelse av menneskets verdighet og integritet».

Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel av 16. mai 2005, Fortale avsnitt 3.

Norske myndigheter har en plikt til å legge til rette for at ofre kan bli identifisert. Dette følger av Europarådskonvensjonen om tiltak mot menneskehandel, ratifisert av Norge i 2008. Identifisering av mulige ofre for menneskehandel er en forutsetning for å kunne gi nødvendig bistand og beskyttelse til ofrene. Identifisering er også en forutsetning for at politi og påtalemyndighet skal kunne etterforske og straffeforfølge menneskehandlerne.

Formålet med å identifisere en person som et mulig offer for menneskehandel er å:

- bidra til å avverge eller forebygge utnyttning
- sikre at personen får informasjon om sine rettigheter til bistand og beskyttelse
- henvise personen til rette instanser for videre spesialisert assistanse
- overholde avvergingsplikt og meldeplikt til barnevernet

Ofre for menneskehandel definerer sjelden seg selv som offer etter eget initiativ overfor myndigheter eller organisasjoner. Det er flere og sammensatte årsaker til dette, og her er noen eksempler:

- Personen er ikke kjent med begrepet menneskehandel.
- Personen er ikke kjent med rettighetene et offer for menneskehandel har.
- Personen føler skyld for å bli utnyttet.
- Personen føler skam over den situasjonen vedkommende er i.
- Personen er redd for represalier mot seg selv eller sin familie dersom han/hun/hen ber om hjelp.
- Personen tør ikke be om hjelp, i frykt for å bli fengslet eller uttransportert fra landet.
- Personen har utviklet et avhengighetsforhold til bakpersonen.
- Personen mener å ha det bedre i menneskehandelssituasjonen enn tidligere.

Offer for menneskehandel er et juridisk begrep, og ikke en tilstand eller egenskap ved en person. Det er myndighetene som har ansvaret for å verifisere en person som et offer for menneskehandel, og det skal ikke forventes eller kreves at personen selv skal måtte føle seg som eller oppføre seg som et offer.

Hva ligger i ansvaret for å identifisere?

Etter Europarådskonvensjonen skal alle myndigheter som kan komme i kontakt med ofre ha kompetanse i å identifisere mulige ofre og rutiner som legger til rette for slik identifisering. Det gjelder også frivillige og ideelle organisasjoner og private som utfører oppgaver for det offentlige på feltet.

- Plikten til å identifisere gjelder både dersom mistanken knytter seg til utnyttelse i Norge og i andre land, også personens hjemland. Mistanken kan gjelde både om at personen har vært utnyttet eller blir utnyttet.
- Personer uten oppholdstillatelse skal ikke måtte forlate landet før identifikasjonsprosedyren er gjennomført.
- Det er viktig å merke seg at det ikke er noe krav om at ulike myndigheter – som politi, utlendingsmyndigheter og barnevern – må komme til samme konklusjon når de vurderer om en person er et offer for menneskehandel. Etatene arbeider ut fra ulikt lovgrunnlag, de har ulike formål med sine vurderinger, og ulike krav til bevis eller sannsynliggjøring.

Hvem kan identifisere ofre?

I Norge er det ikke én enkelt instans som har som definert oppgave å identifisere mulige ofre, eller å verifisere om personen er offer for menneskehandel.

Alle myndigheter som kan komme i kontakt med ofre for menneskehandel, har ansvar for å legge til rette for at ofre kan bli identifisert og få bistand og beskyttelse. Det gjelder også frivillige og ideelle organisasjoner og private som utfører oppgaver for det offentlige på feltet.

Frivillige og ideelle organisasjoner har en viktig rolle i å identifisere og henvise mulige ofre til bistand og beskyttelse, både gjennom lavterskeltiltak rettet mot sårbare grupper og andre hjelpetiltak som gir gode muligheter til å bygge tillit.

Personer kan også identifisere seg selv som et mulig offer for menneskehandel.

Ulike offentlige instanser, som politiet, utlendingsmyndighetene og barnevernet, skal ta stilling til opplysninger om mulig menneskehandel. Dette skjer som en del av instansenes ulike oppgaver. I en straffesak vil den endelige verifisering skje ved en rettskraftig dom mot bakmenn.

Norge har altså et lavterskelsystem for å identifisere og følge opp mulige ofre for menneskehandel. Det stiller krav til at mange instanser har god kompetanse om menneskehandel og rutiner for å identifisere og følge opp antatte ofre.

Del 4

Hva kan være
indikatorer på
menneskehandel?

Hvor kan utnyttning skje?

Utnytting av mennesker kan skje på mange arenaer, både innenfor legale og illegale virksomheter og i private hjem. Det kan gjelde ulike utnyttingsformer, eller en kombinasjon av flere.

Dette er noen eksempler hvor myndighetene har identifisert eller hatt mistanke om menneskehandel eller gråsoner mot slik utnyttelse:

- Prostitusjonsmarkedet på inne- og utearenaer
- Andre arenaer for kjøp, salg og bytte av seksuelle tjenester (bytte mot andre goder og ytelser enn penger), for eksempel
 - rusarenaer
 - arenaer for grooming
 - digitale virksomheter, som webcamming og salg av bilder og filmer med seksuelt eller pornografisk innhold
 - digitale arenaer for deling og direktestrømming av overgrepsmateriale
- Massasjestudio eller skjønnhetssalong, for eksempel neglesalong
- Restaurant-, hotell- og utelivsbransjen
- Renhold
- Husarbeid og barnepass
- Au pair-ordningen
- Ekteskap (proforma, arrangert, tvang)
- Helse- og omsorgstjenester
- Landbruk, for eksempel sesongarbeid i jordbruk og gartneri
- Bygg og anlegg
- Bilverksted og bilpleie
- Vare- og godstransport
- Dagligvarebransjen
- Verftsindustrien
- Havbruk og fiskeri, for eksempel sesongarbeid på fiskemottak og foredlingsvirksomheter
- Steinlegging og steinbrudd
- Tigging, gateartisteri og gatesalg
- Narkotikakriminalitet (produksjon, smugling, salg)
- Vinningskriminalitet, for eksempel butikkttyveri og lommetyveri
- Låne- eller trygdemisbruk (misbruk av en persons identitet til å få lån eller trygdeytelser)

Indikatorer på menneskehandel for voksne og mindreårige

Indikatorer eller tegn på utnyttelse kan gi deg knagger for å vurdere om en person kan være utsatt for menneskehandel. Indikatorene er ikke rangert eller ment som en uttømmende liste. Indikatorene trenger isolert sett ikke å indikere utnyttelse. Det er viktig at indikatorene ses i sammenheng, og at du foretar en helhetsvurdering.

Vi har delt indikatorene inn i fire hovedkategorier som kan gjelde alle former for utnyttelse:

- Ofre kan ha en bakgrunn som gir særlige sårbarheter for utnyttelse.
- Ofre kan ha blitt observert på eller ha tilhørighet til steder som kan gi sårbarhet for utnyttelse.
- Ofre kan ha en opptreden som kan indikere utnyttelse.
- Ofre kan fremstå som kontrollert av andre.

Indikatorer på menneskehandel for voksne og mindreårige:

Bakgrunn og særlige sårbarheter

- tilhører en marginalisert eller diskriminert gruppe, knyttet til for eksempel etnisitet, religion, kjønn, seksuell minoritet eller sosial klasse
- har redusert fysisk eller psykisk helse, eller kognitive funksjonsnedsettelse
- har rusavhengighet
- har stor forsørgerbyrde
- har begrenset eller feil informasjon om regelverk (for eksempel om arbeidsliv eller prostitusjon) og rettigheter i Norge
- har begrensede språk- og skriveferdigheter
- har ikke kjennskap til boligadresse eller -område
- har manglende kunnskaper om situasjonen de er i, arbeidet eller tjenestene de utfører, eller hvem de jobber for
- har manglende kunnskaper om hvor de kan kjøpe mat eller dekke andre basale behov
- har begrenset nettverk eller lever sosialt isolert
- er tidligere utsatt for vold, overgrep, utnyttning eller omsorgssvikt
- er tidligere involvert i sak om menneskesmugling
- er tidligere registrert som fornærmet i sak om tvangsekteskap, vold i nære relasjoner eller seksuelle overgrep

Vær i tillegg oppmerksom på disse indikatorene for mindreårige:

- er tidligere registrert som forsvunnet fra asylmottak
- deltar ikke i normal skolegang
- er allerede observert eller involvert i andre virksomheter som tigging, lommetyveri eller narkotikalovertredelse

Stedstilknytning eller oppholdssteder

- blir observert på steder der ulovlig salg av tjenester eller varer ofte forekommer
- har forflyttet seg hyppig fra by til by og over landegrensene, har lite kunnskap om tidligere og fremtidige reiseruter, eller har ikke bestilt og betalt reisene selv
- kommer fra et land eller en region som er kjent for rekruttering til menneskehandel, hvor det ofte også kan være krig eller fattigdom
- bor under uverdige forhold
- bor sammen med andre i samme situasjon
- bor og arbeider på samme sted

Vær i tillegg oppmerksom på disse indikatorene for mindreårige:

- reiser uten følge av foresatte
- har oppholdt seg ulovlig i Norge eller andre europeiske land i lengre tid uten omsorgspersoner
- bor eller arbeider sammen med voksne som ikke er foresatte
- har uavklart fravær fra asylmottak

Opptreden

- har skader som kan være forårsaket av vold, overgrep eller uverdige arbeidsforhold, og fremstår uvillig eller nølende med å svare på spørsmål om skaden
- virker underernært, trett eller utmattet, eller bekrefter dette på spørsmål
- oppfører seg som de er instruert av andre
- gir opplysninger som virker konstruert og innlært, med åpenbare feil eller usannheter, eller manglende samsvar med situasjonen personen er i
- gir uttrykk for frykt for å bli meldt til myndighetene, for eksempel ved at oppholdsstatus blir avslørt
- gir uttrykk for manglende tillit til myndigheter (politi, barnevern, utlendingsmyndigheter) eller hjelpetiltak
- kjenner ikke eller vil ikke oppgi adressen til egen bolig eller arbeidssted

Vær i tillegg oppmerksom på disse indikatorene for mindreårige:

- oppgir å være voksen, men fremstår som mindreårig
- har en oppførsel som avviker fra normal oppførsel for barn i samme alder
- avviser kontakt med hjelpeapparatet og kan selv ha begått lovbrudd

Fremstår som kontrollert av andre

Har en tilrettelegger/arbeidsgiver eller en «fikser» som utøver kontroll:

- blir fulgt til og fra arbeidssted/utnyttelsessted av en annen person
- får ikke være alene med eller ønsker ikke å ta imot hjelp fra myndigheter, hjelpetiltak eller helsepersonell
- ledsages av andre som ikke lar personen være alene med representanter for myndighetene, hjelpetiltak eller helsepersonell, som ikke lar personen snakke for seg selv, og/eller som tolker for dem
- er videoovervåket på arbeidssted/utnyttelsessted
- er utstyrt med mobiltelefon, SIM-kort eller telefonnumre som de er instruert til å ringe ved kontakt med myndighetene
- gir inntrykk av at deres bevegelser er overvåket, for eksempel mottar hyppige telefonanrop, SMS eller kontakt på sosiale medier i løpet av kontakt med myndigheter, hjelpetiltak eller helsepersonell
- har ingen eller begrenset tilgang til kontakt med familie, venner eller annen sosial omgang

Vær i tillegg oppmerksom på disse indikatorene for mindreårige:

- har en «fikser» – en voksenperson som aldri er langt unna, som tilsynelatende arrangerer barnets virksomhet og som stiller opp på kort varsel
- uttrykker en sterk lojalitet og avhengighet overfor voksenpersoner som er rundt dem
- Vær oppmerksom på at foreldre, slektninger eller andre følgepersoner kan være involvert i utnyttningen av barnet.
- Vær oppmerksom på at følgepersoner til barnet kan ha en annen relasjon enn de oppgir å ha.

Er avhengig av tilrettelegger/arbeidsgiver

- gir uttrykk for å måtte arbeide eller utføre handlinger for andre
- er avhengig av tilrettelegger/arbeidsgiver for inntekt, bolig, mat og andre basisbehov
- uttrykker sterk lojalitet overfor personer de arbeider for, eller kan ha et kjærlighetsforhold til tilrettelegger («loverboy»-metoden)

Uttrykker frykt for tilrettelegger/arbeidsgiver

- uttrykker frykt for represalier dersom de forteller andre om situasjonen sin
- oppgir å ha blitt truet med å bli meldt til myndighetene
- har tidligere vært utsatt for represalier (vold, overgrep) eller trusler mot egen person eller mot familie og venner
- oppgir å være tvunget til å begå brudd på norske lover som en del av utnyttingen

Mangler kontroll over egen livssituasjon

- mangler kontroll over eget pass eller andre identitetsdokumenter, eller har manglende eller tilsynelatende falske identitetsdokumenter
- blir forflyttet fra by til by eller over landegrenser
- mangler kontroll over bosituasjonen, for eksempel gjør ikke selv innkjøp eller spiser atskilt fra andre medlemmer av «familien»/bofellesskapet
- har tatt valg under falske betingelser eller lovnader, eller blitt lurt inn i en uønsket situasjon
- kan ikke avslutte arbeidsforholdet eller slutte i for eksempel prostitusjon når vedkommende selv ønsker

Blir utnyttet av tilrettelegger/arbeidsgiver

- er bundet av gjeld (for eksempel for reise) som må tilbakebetales ved å utføre bestemte arbeidsoppgaver, handlinger eller tjenester
- mottar lite eller ingen betaling for utført arbeid eller salg av seksuelle tjenester, og har ingen eller delvis tilgang til egen inntekt, eller blir lovet inntekt senere
- blir trukket i lønn for utgifter i forbindelse med jobben eller tjenesten
- identiteten til vedkommende misbrukes av andre i vinnings hensikt (låne- eller trygdemisbruk)

Vær i tillegg oppmerksom på disse indikatorene ved mulig utnyttelse til prostitusjon:

Personen...

- har et telefonnummer som er registrert på en eskortenettside og annonserer med feilfritt språk uten å kunne språket selv
- vet ikke selv om annonsen eller bildet som er benyttet
- svarer ikke selv på kundetelefonen
- har liten mulighet til å velge hvilke og hvor mange kunder vedkommende skal betjene, og hvilke typer seksuelle tjenester som skal selges

Vær i tillegg oppmerksom på disse indikatorene ved mulig utnyttelse til tvangsarbeid:

Personen...

- har fått arbeidstilbud via internettannonser
- har fiktiv, mangelfull eller ingen arbeidskontrakt
- har ingen mulighet til å forhandle om arbeidsvilkår og lønn
- er ikke kvalifisert til jobben, for eksempel ved manglende utdanning og sertifikater
- mangler nødvendig utstyr til å utføre jobben, eller må kjøpe nødvendig utstyr selv
- jobber uten lønn for kost og losji, eller blir trukket i lønn for slike kostnader
- lider av belastningsskader som er typiske for uverdige arbeidsforhold
- må utføre tungt eller farlig arbeid og jobber under uverdige HMS-vilkår

Del 5

Hva gjør du hvis
du er bekymret?

Hvordan kan du identifisere ofre for menneskehandel?

Europarådskonvensjonen om tiltak mot menneskehandel slår fast at norske myndigheter har en plikt til å legge til rette for at ofre kan bli identifisert og få bistand og beskyttelse. Er det tegn på at personen utnyttes, kan du også ha avvergingsplikt eller du kan ha meldeplikt til barnevernet.

Det kan være vanskelig å oppdage at noen utnyttes i menneskehandel. Identifisering av et mulig offer for menneskehandel har som regel utgangspunkt i en bekymring for at en person blir utnyttet. I del 4 finner du en oversikt over indikatorer på menneskehandel.

Observasjoner, fakta og uttalelser i en samtale med personen vil kunne gi grunnlag for en helhetlig vurdering av situasjonen.

Observasjoner

Observasjoner kan være at du opplever bekymringsfulle trekk ved en persons oppførsel, som tegn på stress eller frykt i situasjoner der slike symptomer virker unormale. Et annet eksempel kan være at atferden gir grunn til å mistenke at personen er instruert eller styrt av andre.

Observasjoner kan også bestå av mer etterprøvbare fakta, som at personen ikke har kontroll over eget pass eller id-dokumenter, egen nøkkel til boligen, eller tilgang til egen post eller sosiale medier.

Observasjoner alene gir imidlertid sjeldent grunnlag for å kunne vurdere om en person er et offer for menneskehandel. Som regel kreves det en samtale med personen for å kunne gjøre en slik vurdering.

Samtale

For å kartlegge situasjonen og bistå i kontakt med hjelpetilbud, bør du gjennomføre en samtale med personen.

En samtale om mulig utnytting kan ha ulike rammer, avhengig av situasjonen og hvilken rolle du har. Hvis rammene ikke gir rom for samtale og videre kartlegging, bør du som et minimum gi informasjon om rettigheter og hjelpetilbud til mulige ofre. Identifisering er en prosess, der det kan gjennomføres flere samtaler for å kartlegge om en person blir utnyttet. Vær bevisst på å ivareta personens trygghet, slik at samtalen ikke medfører ytterligere risiko. Du kan også henvise til andre fagpersoner eller spesialiserte instanser dersom du ikke har mulighet til å gjennomføre en samtale, eller rammen for samtalen er begrenset.

Dersom det mulige offeret er antatt mindreårig, kan barnevernet kontaktes før en slik samtale gjennomføres. Mindreårige ofre kan bli flyttet på, eller avskjæres fra eller unndra seg kontakt med myndigheter og hjelpetiltak, dersom det stilles spørsmål ved deres situasjon. Barnevernet har mulighet til å vedta en akutt plassering, dersom de vurderer at det er nødvendig for å beskytte barnet.

Du kan søke råd og veiledning fra ROSA, som drifter den nasjonale hjelpetelefonen for ofre for menneskehandel, og fra Nasjonal veiledningsfunksjon for saker om mindreårige ofre for menneskehandel. Se også nettressursen utnyttelse.no.

Bruk av tolk

Når manglende språkkunnskaper er et hinder for god kommunikasjon, skal du bruke tolk. Du skal kun bruke kvalifiserte tolker. Dette kan du finne på tolkeportalen Nasjonalt tolkeregister. Registeret er først og fremst rettet mot tolkebrukere i offentlig sektor, men det er tilgjengelig for alle. Tolkeportalen gir også retningslinjer for bestilling og bruk av tolk.

Formålet med samtalen er å:

legge til rette
for at personen
fritt kan fortelle
om eventuell
utnytting

forklare hva som
gjør at du er
bekymret for at
personen kan
være utsatt for
menneskehandel

gi informasjon
om rettigheter
og hjelpetilbud
til mulige ofre for
menneskehandel

tilby personen
bistand til å ta
kontakt med
hjelpeapparatet

Mange vil reagere med å avvise alle forsøk på en samtale. Ofte verken ønsker eller tør ofre å fortelle om sin reelle situasjon. Informasjonen du gir kan imidlertid være avgjørende for at personen vet hvor han, hun eller hen kan henvende seg dersom vedkommende på et senere tidspunkt ønsker hjelp og beskyttelse.

Noen tips til gjennomføring av samtalen

- Start samtalen med å forklare din rolle og forpliktelsene du har når det gjelder opplysnings- og taushetsplikt. Forklar at du er bekymret for personen, og at det finnes muligheter for å søke bistand og beskyttelse dersom personen ønsker det.
- Sørg for at du ikke blir forstyrret i rommet hvor samtalen skal foregå. Slå av mobiltelefonen og se til at ikke andre kan komme inn og avbryte samtalen.
- Vær oppmerksom på at ofre kan ha vært utsatt for alvorlige påkjenninger og derfor kan lide av psykiske og fysiske traumer. De kan ha behov for omsorg i form av fysisk trygghet, hvile, mat og emosjonell støtte. Ta høyde for at en lengre samtale kanskje bør skje på et senere tidspunkt.
- Ofre for menneskehandel har som regel sterk mistillit til myndigheter og personer som tilbyr dem hjelp. Dette er en naturlig reaksjon for en person som tidligere har opplevd å bli forledet eller lurt av andre, og som kanskje har negative erfaringer med myndighetene i andre land. Gjør ditt beste for å oppnå personens tillit og vurder nøye hvem som deltar i samtalen, hvor og hvordan den skal foregå.
- Vær bevisst på at dine spørsmål og budskap ikke nødvendigvis har samme meningsinnhold for personen du snakker med. Det kan være nødvendig å gjenta viktig informasjon flere ganger, og stille kontrollspørsmål for å forsikre deg om at personen har oppfattet ditt budskap slik du har ment det.
- Informasjonen du gir må være realistisk, og det er viktig at du aldri lover noe du ikke er sikker på at er mulig å holde.

Vær i tillegg oppmerksom på disse tipsene i samtaler med mindreårige:

- Foreldre, slektninger eller andre følgepersoner kan være involvert i utnyttningen av barnet.
- Barn er vanligvis svært lojale overfor foresatte eller andre følgepersoner. Det kan ikke forventes at barnet på eget grunnlag skal søke om å bli beskyttet mot sine nærmeste.
- Barn kan ha store vanskeligheter med å sette ord på situasjonen sin, være tilbakeholdne med informasjon, eller fortelle sin historie med åpenbare feil eller usannheter. Dette kan blant annet skyldes at historien er konstruert av andre og innlært.
- Barn vil normalt ikke vite at de er utnyttet eller ha oversikt over egne rettigheter.
- Det er viktig å legge til rette for at barnet føler seg trygg og ivaretatt. Vær varsom slik at barnet ikke oppfatter seg som mistenkt for å ha sagt eller gjort noe som vil gi straff.

Noen tips til spørsmål

Forsøk å unngå ord som «menneskehandel», «tvang» og «offer». Slike begreper forstås ikke entydig, og du og personen kan dermed ha ulike forståelser av hva begrepene innebærer. I stedet for å spørre direkte om personen er utsatt for menneskehandel eller er under tvang, bør du heller stille spørsmål fra ulike vinkler.

- Fortell først hvorfor du er bekymret, for eksempel: Jeg vet at personer som jobber/ oppholder seg her [spesifisere] kan være i en vanskelig livssituasjon... Jeg ser du bor her på arbeidsplassen...
- Bruk åpne spørsmål som innleder med fortell/beskriv/forklar og hva/hvilke/hvordan (se eksempler under). Følg opp informasjonen med spørsmål som kan belyse utnyttning og tvang ut fra den aktuelle situasjonen (se eksempler i kursiv under). Det kan være til hjelp å formulere konkrete spørsmål med utgangspunkt i aktuelle indikatorer på menneskehandel, se del 4. Eksempler på spørsmål under kan tilpasses til å gjelde ulike utnyttingsformer og situasjoner.
- Spør åpent om det er noe personen trenger hjelp til.

Eksempler på spørsmål om ulike utnyttingsformer kan være:

- **Hvordan opplever du arbeidssituasjonen din?**
Hva synes du er vanskelig? Kan du forlate arbeidet/arbeidsstedet når du selv ønsker det?
- **Kan du beskrive hvordan du bor?**
Hvem bor du hos/sammen med? Kan du forlate boligen når du selv ønsker det?
- **Kan du forklare hvordan du mottar lønn/penger for arbeidet du gjør?**
Hvem betaler deg? Hvor ofte får du lønn/betaling? Får du lønn fra arbeidsgiver til en egen bankkonto? Hvem andre har ev. tilgang til kontoen?
- **Hvordan er den økonomiske situasjonen din?**
Skylder du noen penger/har du gjeld til noen? Er det noen som forventer at du skal gjøre arbeid eller tjenester her i Norge for å betale det du skylder?
- **Hvordan kommer du i kontakt med kunder?**
Er det noen kunder du ikke betjener? Bestemmer du selv hvilke kunder du tar imot? Bestemmer du selv hvilke tjenester du tilbyr?
- **Hvordan fikk du SIM-kortet/telefonnummeret du har nå?**
Har du kjøpt SIM-kort til mobiltelefonen selv? Kan du bytte SIM-kort eller telefonnummer når du selv vil?
- **Beskriv hvordan du har kontroll på egen post/ e-post/ annonser/kontoer på sosial medier.**
Bestemmer du selv over egen post eller e-post? Hva med annonser/ kontoer på sosiale medier? Er det andre som har tilgang til eller bestemmer over disse?
- **Hvordan får du legehjelp eller annen helsehjelp hvis du trenger det?**
Må du be noen om lov til å oppsøke lege eller andre helsetilbud? Får du oppsøke disse alene?
- **Kan du fortelle hvordan du får handlet mat eller andre nødvendige varer?**
Må du be noen om lov til å dra til butikker eller andre ærend?
- **Kan du beskrive hvordan du reiste til Norge?**
Var det andre som organiserte og betalte reisen for deg? Kunne du selv velge når og hvor du skulle reise?
- **Hvordan fikk du passet ditt for å reise til Norge?**
Hadde du selv kontroll over eget pass eller reisedokument under reisen din til Norge? Har du selv kontroll over eget pass eller reisedokument nå?
- **Kan du fortelle om det er noe du trenger hjelp til?** [Du bør her følge opp med informasjon om rettigheter:] Hvis du opplever vold, tvang eller press, kan du være utsatt for menneskehandel. Menneskehandel innebærer grove brudd på menneskerettighetene og er forbudt i Norge. De som er utsatt har rett til hjelp og beskyttelse. Jeg ønsker å gi deg informasjon om rettigheter du kan ha og hvor du kan få hjelp hvis du trenger det.

Du finner mer informasjon, råd og tips knyttet til gjennomføring av samtaler på nettressursen utnyttelse.no.

Her er informasjon du kan gi om rettigheter og hjelpetilbud, som du bør tilpasse til personen i form og språk:

- Det er trygt å søke om hjelp. Du trenger ikke å ha lovlig opphold for å få hjelp i Norge.
- Politiet kan hjelpe deg hvis du er i fare, eller du vil anmelde de som utnytter deg.
- Du kan få gratis hjelp fra en bistandsadvokat til å anmelde dem som har utnyttet deg, eller til å vurdere om du ønsker å anmelde.
- Du kan få helsehjelp.
- Du kan få et trygt sted å bo. Det kan for eksempel være på et krisesenter, asylmottak, eller et tilpasset botilbud. Er du under 18 år, kan du få et trygt sted å bo og beskyttelse fra barnevernet.
- Hjelpetiltaket ROSA har en nasjonal døgnåpen hjelpetelefon for ofre for menneskehandel på norsk og engelsk. De kan bestille tolk. Du kan ringe (+47) 22 33 11 60, se også nettsiden rosanorge.no. Telefonen er gratis, og du kan være anonym. ROSA kan også hjelpe voksne antatte ofre for menneskehandel med informasjon, et trygt sted bo, kontakt med bistandsadvokat og annen bistand.
- Flere andre frivillige og ideelle organisasjoner har også bo- og hjelpetilbud for voksne antatte ofre for menneskehandel, blant annet Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeen, Maritastiftelsen og Caritas Norge. Frelsesarmeen har eget botilbud for menn.
- Barnevernet skal gi beskyttelse til alle barn som oppholder seg i Norge, og som kan være utsatt for menneskehandel eller andre former for vold, overgrep og omsorgssvikt. Barnevernet har en egen hjelpetelefon, [Alarmtelefonen for barn og unge: 116 111](https://www.barnevernet.no). Alarmtelefonen er en døgnåpen telefon og chattetjeneste på norsk og engelsk. De kan bestille tolk.
- Du kan få verge eller representant hvis du ikke kan ivareta dine egne interesser.
- Har du ikke oppholdstillatelse? Da kan du søke om en begrenset oppholdstillatelse for ofre for menneskehandel eller beskyttelse (asyl) i Norge, se udi.no/menneskehandel. Vil du søke om oppholdstillatelse? Ta kontakt med Utlendingsdirektoratet (UDI) eller politiet der du bor for hjelp til å søke.
- Ønsker du å reise hjem? UDI kan hjelpe deg med trygg retur til hjemlandet ditt. Det innebærer praktisk hjelp, økonomisk støtte og oppfølging etter at du har reist hjem. UDI samarbeider med International Organization for Migration (IOM). Du finner mer informasjon og søknadsskjema på udi.no/retur. Ta kontakt med UDI eller IOM for mer informasjon.
- Vil du vite mer om det å jobbe i Norge, og hvilke rettigheter og plikter du har? Du finner informasjon hos det norske arbeidstilsynet, på knowyourrights.no. Du kan velge språk på siden.

For mer informasjon om rettigheter og hvem som har ansvaret, se del 7. Se også KOMs informasjonsbrosjyre til antatte ofre for menneskehandel på politiet.no/menneskehandel.

Del 6

Hvor melder du
din bekymring,
og hvordan følger
du opp videre?

Når har du ansvar for å følge opp opplysninger om mulig menneskehandel?

Hvis det ut fra observasjoner eller samtaler er grunn til å tro at personen er utsatt for menneskehandel, skal du:

- 1 vurdere å **varsle** politi og barnevern
- 2 vurdere om personen har behov for **akutt hjelp**
- 3 sørge for at **antatte mindreårige** kan bli ivaretatt av barnevernet eller politiet for bistand og beskyttelse
- 4 sette personer som er **voksne** i kontakt med aktuelle instanser eller hjelpetiltak for bistand og beskyttelse

Merk: Hvis det ikke er grunn til å tro at personen er utsatt for menneskehandel, kan personen likevel være i en vanskelig situasjon og ha behov for henvisning til andre aktuelle instanser.

1

Vurder om det er plikt eller rett til å varsle

Om taushetsplikt og samarbeid

Når du bistår antatte ofre for menneskehandel, er det viktig å overholde taushetsplikten. For å kunne gi et godt hjelpetilbud til ofre for menneskehandel, er tverretattlig samarbeid grunnleggende. Personen som skal bistås og beskyttes vil ha behov for en rekke tjenester fra ulike etater. Etatene bør samkjøre tjenestene og oppfølgingen slik at bistanden blir mest mulig enhetlig og forutsigbar. Taushetsplikten kan ivaretas ved at personen selv gir samtykke til at de ansvarlige saksbehandlere får drøfte nødvendige saksopplysninger, eller ved at saken drøftes slik at personens identitet ikke kan spores. Det er alltid en fordel at færrest mulig personer innen de enkelte etatene får tilgang til personinformasjonen.

Når har du plikt til å varsle?

Avvergingsplikt

Alle har en plikt til å søke å forhindre at alvorlige straffbare handlinger skjer. Avvergingsplikten etter straffeloven § 196 gjelder for alle til enhver tid og opphever eventuell taushetsplikt. Grov menneskehandel jf. straffeloven § 258 omfattes av avvergingsplikten. Tegn på grov menneskehandel er at den som kan bli utsatt for handlingen er under 18 år, at det kan bli brukt grov vold eller tvang, eller at handlingen kan medføre betydelig utbytte.

Plikten utløses idet du får kunnskap om at handlingen vil skje, eller tror at det er mest sannsynlig at handlingen vil skje.

Du kan avverge ved å varsle lokalt politi eller barnevernstjenesten, eller ved å hjelpe den som er utsatt i sikkerhet, for eksempel på et krisesenter, sykehus eller et annet trygt sted. Er det akutt fare for liv og helse, skal du umiddelbart ringe politiet på 112. For ditt lokale politidistrikt, ring 02800. For mer informasjon, se politiet.no.

Selv om du tidligere har meldt fra om din bekymring, må du varsle igjen ved ny eller økt bekymring.

§

Når gjelder avvergingsplikten?

Avvergingsplikten etter straffeloven § 196 gjelder for alle til enhver tid, og opphever eventuell taushetsplikt.

Grov menneskehandel jf. straffeloven § 258 omfattes av avvergingsplikten.

Er du bekymret for et barn som er sammen med foreldre, foresatte eller andre voksenpersoner? De kan stå bak utnyttelsen av barnet. Du bør derfor ikke informere dem om din bekymring uten at det er klarert med politiet eller barnevernet. Der barn kan være utsatt for menneskehandel, kan du i tillegg til avvergingsplikt, ha meldeplikt til barnevernet, se nedenfor.

Les mer om avvergingsplikten og hvordan du kan avverge på plikt.no eller [politiets nettsider](http://politiets.nettsider) om avvergingsplikt og meldeplikt ved vold, overgrep og utnytting. Du kan også ringe politiet eller barnevernet for råd og veiledning.

Meldeplikt til barnevernet

Jobber du i en offentlig myndighet, har du plikt til å melde fra til barnevernet når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli utnyttet til menneskehandel, se barnevernsloven § 13-2 bokstav e. Plikten gjelder også for organisasjoner og private som utfører oppgaver for det offentlige. Den gjelder også når melder selv søker å avhjelpe situasjonen.

Er du i tvil om en person er under 18 år, skal personen behandles som et barn inntil alderen er klarlagt.

Den som har mistanke om at et barn kan være offer for menneskehandel, har ikke ansvar for selv å foreta ytterligere undersøkelser for å bekrefte eller avkrefte mistanken. Melders ansvar begrenser seg til å melde sin begrunnede bekymring til barneverntjenesten. Dersom det i ettertid viser seg at situasjonen var mindre alvorlig enn antatt, eventuelt at mistanken som utløste meldingen til barnevernet senere ble avkreftet, foreligger det ikke et brudd på taushetsplikten.

Les mer om meldeplikt på Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets nettsider.

Når gjelder meldeplikten til barnevernet?

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barnevernstjenesten uten ugrunnet opphold når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli utnyttet til menneskehandel.

Er du som privatperson bekymret for at en voksen eller et barn kan være utsatt for menneskehandel?

Da kan du melde fra til lokalt politi eller til barnevernstjenesten i kommunen du bor i. Du kan melde anonymt til barnevernet. De plikter å vurdere bekymringen og ta stilling til om saken skal undersøkes nærmere.

Det finnes en alarmtelefon for barn og unge som har vært utsatt for vold, overgrep eller omsorgssvikt. Alarmtelefonen er åpen når barneverntjenesten er stengt. Se Alarmtelefonen for barn og unge: 116 111.

Når kan du gi informasjon til andre offentlige instanser?

For offentlige instanser er det adgang til å gi informasjon til andre instanser uten hinder av taushetsplikten etter forvaltningslovens bestemmelser og etter bestemmelser i instansenes særlovgivning.

2

Vurder om personen har behov for akutt hjelp (voksne og barn)

- Ved akutt fare, ring politiets nødnummer 112. Ring politiet på 02800 dersom situasjonen ikke er akutt. Se mer om avvergingsplikt ovenfor.
- Ved livstruende sykdom eller skade, ring 113 (medisinsk nødtelefonhjelp). Ring 116 117 (legevaktsentralen) hvis personen har behov for annen øyeblikkelig helsehjelp.
- Dersom personen er antatt mindreårig: Ring barnevernstjenesten i kommunen du bor i eller barnevernvakten, se oversikt på [Barnevernvakten.no](https://barnevernvakten.no). Du kan også ringe Alarmtelefonen for barn og unge: [116 111](https://116111.no). Barnevernet kan i akutte tilfeller fatte vedtak om tvangsplassering. Barnevernet kan også beskytte barnet ved andre tiltak i barnevernsloven. Se mer om meldeplikt til barnevernet ovenfor.
- Dersom personen er voksen og har behov for et trygt sted å bo, eller behøver tilgang til annen bistand: Ring den nasjonale hjelpetelefonen for ofre for menneskehandel driftet av Krisesentersekretariatet ved ROSA: 22 33 11 60 (døgnapen linje), se nærmere informasjon i punkt 4 (side 38).

§

Hva sier barnevernsloven om beskyttelsestiltak for mindreårige ofre for menneskehandel

- Barnevernet og påtalemyndigheten kan etter barnevernsloven § 4–5 fatte akuttvedtak om plassering av barn i institusjon når det er fare for menneskehandel.
- Vedtak om plassering i institusjon når det er fare for at barnet kan utnyttes til menneskehandel er hjemlet i barnevernsloven § 6–6.
- Beskyttelsestiltak for barn som er utsatt eller i fare for menneskehandel er hjemlet i barnevernsloven §§ 6–6 annet ledd og 10–13.

3

Sørg for at antatte mindreårige kan bli ivaretatt av barnevernet eller politiet for bistand og beskyttelse

- Barnet bør ikke forlates eller overlates til andre voksenpersoner før barnevernet eller politiet kan ivareta og beskytte den mindreårige. Det samme gjelder medfølgende barn av en person som kan være i en pågående utnyttingssituasjon og som ikke vil motta oppfølging, og der du er bekymret for omsorgen til barnet.

Er du i tvil om en person er under 18 år, skal personen behandles som et barn inntil alderen er klarlagt.

- Det er nødvendig at barnevernet og politiet samarbeider tett ved mistanke om menneskehandel med mindreårige, se [Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets veileder for barnevernet om mindreårige ofre for menneskehandel](#) for nærmere veiledning om samarbeidsrutiner.
- Barnevernstjenesten har ansvar for barnevernstiltak for mindreårige som kan være utsatt for menneskehandel.
- Politiet skal bistå barnevernet, foreta en risikovurdering og anbefale nødvendige sikkerhetstiltak.
- Du finner nærmere informasjon om barnevernets og politiets ansvar for å beskytte mindreårige ofre for menneskehandel i del 7.

Søk råd og veiledning

- Kontakt Nasjonal veiledningsfunksjon for saker om mindreårige ofre for menneskehandel:

Ring 466 15 000

E-post: menneskehandel@bufdir.no.

- Ring Nasjonal veiledningsfunksjon for saker om mindreårige ofre for menneskehandel for råd og veiledning: 466 15 000, e-post: menneskehandel@bufdir.no. Du finner mer informasjon om veiledningsfunksjonen [her](#).
- Du kan drøfte saken anonymt med både veiledningsfunksjonen, barnevernstjenesten og politiet.

4

Sett personer som er voksne i kontakt med aktuelle instanser eller hjelpetiltak for bistand og beskyttelse

Du bør tilby personen bistand til å ta kontakt med hjelpeapparatet. Du finner nærmere informasjon om de ulike aktørenes oppgaver for å følge opp ofre og hvor du kan henvende deg i del 7.

Krisesentersekretariatet ved ROSA drifter den nasjonale hjelpetelefonen for ofre for menneskehandel: 22 33 11 60. Du kan ringe hjelpetelefonen for veiledning om identifisering og bistand til voksne antatte ofre. ROSA kan:

- foreta en samtale med søkeren dersom personen ønsker det
- få oppnevnt bistandsadvokat for personen, som kan veilede om muligheter til å anmelde, søke oppholdstillatelse eller assistert retur, eller til å ivareta andre juridiske rettigheter
- kontakte NAV for bistand personen kan ha krav på etter sosialtjenesteloven
- vurdere om personen kan få tilbud om bistand og trygt botilbud ved ROSA gjennom krisesentrene

Antatte ofre for menneskehandel har rett til bistand og beskyttelse

- Ring ROSA 22 33 11 60, nasjonal hjelpetelefon for ofre for menneskehandel, for veiledning og hjelp til oppfølging av voksne antatte ofre.
- kontakte bo- og oppfølgingstiltak i regi av andre frivillige og ideelle organisasjoner, for vurdering av andre tilbud tilpasset personens behov. Det kan være Kirkens Bymisjon Nadheim (har også botilbudet Luras hus), Frelsesarmeen (har også et eget botilbud for menn, Safe House Filemon), Maritastiftelsen (har også bofellesskapet Marita Women), Caritas Norge, Pro Sentret, Shalam Kristiansand og Røde Kors.

Del 7

Antatte ofres
rettigheter
– hvem kan bistå
og beskytte?

Hvilke rettigheter har antatte ofre til bistand og beskyttelse?

Europarådskonvensjonen slår fast at personer som myndighetene har identifisert som mulige ofre for menneskehandel, har rett til bistand til fysisk, psykisk og sosial restitusjon.

I Norge kan antatte ofre ha rett til:

- informasjon om rettigheter og hjelpetilbud
- juridisk bistand (minimum tre timer fri rettshjelp for å vurdere forhold av betydning for anmeldelse – bistandsadvokat kan også søke Statsforvalteren om utvidelse av bevilling til fritt rettsråd)
- refleksjonsperiode (seks måneders begrenset oppholdstillatelse) og eventuelt videre opphold etter nærmere kriterier
- nødvendige sikkerhetstiltak (etter risikovurdering)
- nødvendig helsehjelp
- trygg og tilpasset bolig
- penger til livsopphold (og eventuelle aktivitetstilbud og arbeidsrettede tiltak)
- fritak fra straff for lovbrudd begått som ledd i utnyttelsen
- bistand til trygg retur og reetablering i hjemlandet

Enslige mindreårige har også rett til representant eller verge som skal ivareta barnets interesser.¹ Mindreårige har også rett til grunnskoleopplæring og kan ha rett til videregående opplæring.

¹ Enslige mindreårige som søker om beskyttelse (asyl) eller begrenset oppholdstillatelse for antatte ofre for menneskehandel (refleksjonsperiode mv.) har rett til representant, se utlendingsloven § 98 a. Rett til verge fremgår av vergemålsloven, se også Statsforvalterens [nettside](#) om vergemål. Verge kan også oppnevnes for voksne som trenger hjelp til å ivareta sine interesser på grunn av en skade, sykdom eller funksjonsnedsettelse.

Hvem har ansvar for å gi bistand og beskyttelse til ofre?

På samme måte som vi ikke har én identifiseringsinstans, er det i Norge heller ikke én instans som har ansvaret for bistand og beskyttelse til antatte ofre.

Det er ulike sektormyndigheter som tar stilling til om vilkårene for rettighetene er oppfylt, og som har ansvar for oppfølging.

Det kan for eksempel være politiet, barnevernstjenesten, utlendingsforvaltningen, helsemyndighetene, arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV), arbeidstilsynet, utdanningsmyndighetene, bistandsadvokater, verger/representanter og frivillige og ideelle organisasjoner som utfører oppgaver for det offentlige.

Disse instansene har hovedansvar for sentrale rettigheter til antatte ofre:

Informasjon om rettigheter og hjelpetilbud

Alle myndigheter som kan komme i kontakt med ofre for menneskehandel, har ansvar for å legge til rette for at ofre kan bli identifisert og få bistand og beskyttelse. Det gjelder også frivillige og ideelle organisasjoner og private som utfører oppgaver for det offentlige på feltet. Informasjon om rettigheter og hjelpetilbud skal inngå som del av identifiseringen.

Juridisk bistand

Antatte ofre for menneskehandel har rett til minimum tre timer fri rettshjelp for å få vurdert sin situasjon og få veiledning om muligheter til å anmelde, søke oppholdstillatelse eller assistert retur, eller til å ivareta andre juridiske rettigheter. Bistandsadvokaten kan søke Statsforvalteren om utvidelse av bevilning til fritt rettsråd.

Dersom saken blir anmeldt, har vedkommende krav på fri rettshjelp under hele prosessen. Advokaten kan blant annet bidra med rådgivning og bistå i kontakt med andre aktører. Advokaten kan også bistå i søknad om oppreisning og erstatning til ofre for menneskehandel.

KOM og flere hjelpetiltak har oversikt over bistandsadvokater som har kompetanse på og erfaring med menneskehandelssaker.

Oppholdstillatelse

Antatte ofre kan søke om refleksjonsperiode eller begrenset oppholdstillatelse for ofre for menneskehandel, eller søke om beskyttelse (asyl). Det gjelder også for EØS-borgere. Utlendingsdirektoratet (UDI) behandler søknader om oppholdstillatelse. Les mer på udi.no/menneskehandel. Avklaring av oppholdstillatelse kan ha betydning for hvilke andre bistandstiltak som utløses, som NAV-tjenester og helsehjelp.

Nødvendige sikkerhetstiltak

Voksne: Politiet skal vurdere behov for sikkerhetstiltak når det er risiko for menneskehandel eller trusler om represalier fra bakpersoner. Politiet kan også bistå instanser som tilbyr bo- og oppfølgingstiltak til ofre og vurdere behov for tilrettelegging av sikkerhetshensyn.

Mindreårige: Politiet skal bistå barnevernet med å undersøke barnets og følgepersoners identitet, spore opp foreldre, gjøre en risikovurdering og anbefale nødvendige sikkerhetstiltak. Det er utarbeidet egne rutiner for politiets samarbeid med barnevernet ved mistanke om menneskehandel med mindreårige.

Slik jobber politiet for å bekjempe menneskehandel:

- Hvert enkelt politidistrikt har et ansvar for å forebygge, avdekke og straffeforfølge menneskehandel. Det finnes egne menneskehandelsfunksjoner i hvert politidistrikt.
- Ofre eller andre som ønsker å anmelde gjerningspersoner, skal henvende seg til sitt lokale politi.
- Kripos har et nasjonalt ansvar for analyse, bistand til politidistriktene og deltakelse i det internasjonale arbeidet mot menneskehandel. Kripos drifter også politiets nasjonale kompetansegruppe mot menneskehandel.
- Politiet samarbeider med mange aktører for å bekjempe menneskehandel. Det er blant annet etablert tverretatlige samarbeidsstrukturer og A-krim-sentre som ledd i å bekjempe arbeidslivskriminalitet.

Helsehjelp

Antatte ofres rett til fysisk, psykisk og sosial restitusjon, inkluderer nødvendig helsehjelp. Oppholdsgrunnlaget er i dag styrende for hvilke helserettigheter offeret har. I Norge har vi ikke spesialiserte helsetilbud for ofre for menneskehandel, ansvaret ligger altså som del av det offentlige helsetilbudet. Les mer i Helsedirektoratets nasjonale veileder «Helsetjenester til asylsøkere, flyktninger og familiegjenforente», [kapittel om helsehjelp til ofre for menneskehandel](#).

Ansaret for rettigheter til bo- og oppfølgingstiltak er ulikt for barn og voksne:

Barnevernstiltak

Barnevernstjenesten har ansvar for barnevernstiltak for mindreårige som kan være utsatt for menneskehandel. Ansaret er regulert i barnevernsloven.

- Beskyttelsestiltak for mulige ofre for menneskehandel etter barnevernsloven gjelder for alle barn, uavhengig av om barnet bare er på et kortere besøk i Norge eller på gjennomreise, og uavhengig av barnets nasjonalitet og oppholdsstatus.
- Barnevernet trenger ikke å dokumentere at et barn er offer for menneskehandel for å kunne iverksette tiltak etter barnevernsloven. Det avgjørende vil være om barnet er utsatt for omsorgssvikt, mishandling eller har atferdsproblemer. Dersom et barn blir utnyttet i menneskehandel, vil dette kunne vurderes som at barnet er i en omsorgssvikts- eller mishandlingssituasjon.
- Enslige mindreårige har rett til representant eller verge som skal ivareta barnets interesser, se også Statsforvalterens [nettside](#) om vergemål. Barnevernet skal anmode Statsforvalteren om oppnevning av representant eller verge.
- Lederen av lokalt barnevern og påtalemyndigheten kan ifølge barnevernsloven akutt plassere barn som står i fare for menneskehandel, se barnevernsloven § 4–5. Videre plassering i institusjon når det er fare for menneskehandel er hjemlet i barnevernsloven § 6–6. Barnevernet kan også beskytte barnet ved andre tiltak i barnevernsloven.
- Når barnevernet begrunner tiltak med at et barn står i fare for å bli for å bli utnyttet i menneskehandel, skal barnevernet også ta stilling til om barnet har spesielle beskyttelsesbehov, se barnevernsloven §§ 6–6 annet ledd og 10–13.
- Barnevernstjenesten skal samarbeide med politiet for å vurdere barnets risikosituasjon og behov, og iverksette nødvendige tiltak for å ivareta barnets omsorg og sikkerhet på best mulig måte. Det er utarbeidet egne rutiner for barnevernets samarbeid med politiet når det er mistanke om menneskehandel med mindreårige.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har Nasjonal veiledningsfunksjon for saker om mindreårige ofre for menneskehandel, som gir råd og veiledning til tjenesteapparatet. Du finner mer informasjon om veiledningsfunksjonen [her](#).

Les mer om barnevernets ansvar og rutiner i saker om menneskehandel i [Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets veileder for barnevernet om mindreårige ofre for menneskehandel](#).

Bo- og oppfølgingstilbud for voksne antatte ofre

I Norge har vi differensierte bo- og oppfølgingstilbud til antatte ofre for menneskehandel:

- Utlendingsdirektoratet har ansvar for at antatte ofre for menneskehandel som søker beskyttelse (asyl), får tilbud om et sted å bo. Asylsøkere har rett til mottaksplass i påvente av asylsaksbehandlingen.
- Under refleksjonsperioden eller ved en begrenset oppholdstillatelse knyttet til etterforskning av straffesak om menneskehandel, er det kommunen som har ansvar for å gi bistand. Personer har i denne perioden rett til ytelser etter sosialtjenesteloven som dekkes av oppholdskommunen og kan få tilbud om midlertidig bolig i kommunal regi. NAV er derfor en sentral instans. Human Trafficking Support Oslo (HTSO) ved NAV Grünerløkka har nasjonalt veiledningsansvar for NAV i saker om menneskehandel.
- Det offentlige tilbudet i det vi ofte kaller asylsporet og refleksjonssporet er supplert ved egne bo- eller oppfølgingstilbud for antatte ofre for menneskehandel, driftet av frivillige og ideelle organisasjoner. Flere organisasjoner får statlige tilskudd til å drifte trygge boliger til ofre for menneskehandel, gi individuell oppfølging, veiledning, kurs og arbeidstrening.

Krisesentersekretariatet ved ROSA drifter den nasjonale hjelpetelefonen for ofre for menneskehandel 22 33 11 60. Tjenesten er åpen hele døgnet. Målgrupper er mulige menneskehandelsutsatte (i alle utnyttelsesformer og av alle kjønn), hjelpeinstanser, organisasjoner og privatpersoner. ROSA koordinerer også trygge oppholdssteder med tilgang til nødvendig bistand og informasjon til antatte menneskehandelsutsatte over 18 år, gjennom krisesentrene, eller i samarbeid med andre hjelpetiltak og organisasjoner. Flere andre frivillige og ideelle organisasjoner får også tilskudd for å drifte bo- og oppfølgingstilbud for voksne ofre for menneskehandel, blant annet Kirkens Bymisjon Nadheim (har også botilbudet Lauras hus), Frelsesarmeen (har også et eget botilbud for menn, Safe House Filemon), Maritastiftelsen (har også bofellesskapet Marita Women), Caritas Norge, Pro Sentret, Shalam Kristiansand og Røde Kors.

Fritak fra straff for lovbrudd begått som ledd i utnyttelsen skal vurderes

Mistenkte i saker om for eksempel vinningskriminalitet, narkotikakriminalitet, arbeidslivskriminalitet, brudd på utlendingsloven eller låne- og trygdemisbruk kan etter omstendighetene selv være offer for menneskehandel og tvunget til å begå kriminalitet som ledd i utnyttelsen. Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel artikkel 26 pålegger statene å sikre at ofre for menneskehandel ikke i urimelig utstrekning selv blir utsatt for straffeforfølgning.

Det betyr at myndighetene skal vurdere å ikke straffeforfølge en person for handlinger begått som ledd i en utnyttingssituasjon. Det gjelder også forvaltningsreaksjoner som utvisning og bortvisning.

For å kunne ivareta straffrihetsprinsippet, er det avgjørende at alle relevante aktører har god kompetanse om identifisering. Vurderingen av straffritak er dermed nært knyttet til myndighetenes plikt til å identifisere, gi bistand og beskytte ofre for menneskehandel. Vurderingen er også knyttet til myndighetenes positive forpliktelser til å forebygge, avdekke og straffeforfølge menneskehandel. Færre ofre vil tørre eller ville anmelde til politiet eller samarbeide med myndighetene hvis de frykter selv å bli straffeforfulgt.

Hva innebærer en vurdering av straffritak?

- Der myndighetene blir gjort kjent med eller burde forstå at det foreligger en begrunnet mistanke om menneskehandel, skal personen henvises til og vurderes av kompetente myndigheter eller kvalifisert instans, for eksempel menneskehandelskontakten i politidistriktet eller i din instans, eller hjelpetiltak som ROSA. Se kontaktliste i del 8.
- Vurderingen fra kompetente myndigheter av om det foreligger en begrunnet mistanke om menneskehandel er ikke nødvendigvis bindende for påtalemyndigheten, utlendingsforvaltningen eller annen kontrollmyndighet. Myndighetene må imidlertid ha en tilstrekkelig begrunnelse for en annen konklusjon, og en slik begrunnelse må gjøres i samsvar med definisjonen av menneskehandel.
- Straffeforfølgelse av antatte ofre for menneskehandel bryter ikke i seg selv med konvensjonsforpliktelsene, men det skal altså gjøres en nærmere vurdering av menneskehandelssituasjonen, sammen med en forholdsmessighetsvurdering opp mot alvoret av den straffbare handlingen.

For nærmere informasjon om krav til disse vurderingene, bør du søke veiledning fra spesialister på menneskehandel i politiet, UDI eller kontrolletatene.

Tilbud om assistert retur og reintegrering

Utlendingsdirektoratet (UDI) tilbyr antatte ofre for menneskehandel assistert retur og reintegrering gjennom International Organization for Migration (IOM) sitt returprogram for sårbare migranter. Les mer på udi.no/retur.

Når det søkes om assistert retur for mindreårige, skal UDI samarbeide med politiet og barnevernet for å vurdere om det er til barnets beste å føre barnet tilbake til foreldre eller andre omsorgspersoner.

Oversikt over instanser, hjelpetiltak og nettressurser

Offentlige instanser

Koordineringsenheten mot menneskehandel (KOM), Politidirektoratet

- Ved behov for generell veiledning om menneskehandel, oversikt over regelverk og aktører i arbeidet mot menneskehandel.
- politiet.no/menneskehandel

E-post: KOM.pod@politiet.no

Politiet

- Ved akutt fare, ring politiets nødnummer **112**.
- Ring politiet på **02800** dersom situasjonen ikke er akutt. Be om å få snakke med aktuelt distrikt sin menneskehandelsgruppe eller fagressurs.
- Du kan tipse politiet om mulig menneskehandel på [politiets tipsside](#).
- politiet.no

Helsehjelp

- Ved livstruende sykdom eller skade, ring **113** (medisinsk nødtelefonhjelp).
- Ring **116 117** (legevaktsentralen) hvis personen har behov for øyeblikkelig helsehjelp.
- Informasjon om helserettigheter for utlendinger i Norge: helsenorge.no/utlendinger-i-norge
- Se også Helsedirektoratets nasjonale veileder «Helsetjenester til asylsøkere, flyktninger og familiegjenforente», [kapittel 6](#) om helsehjelp til ofre for menneskehandel.
- Regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) gir opplæring til helse- og omsorgspersonell innen menneskehandel, se rvts.no og nettressursen utnyttelse.no.

Utlendingsdirektoratet (UDI)

- For spørsmål om oppholdstillatelse, assistert retur, drift av asylmottak og utvisningssaker, se kontaktinformasjon [her](#) eller ring UDIs veiledningstelefon **23 35 16 00** (10.00–15.00, mandag til fredag).
- Les mer om menneskehandel på udi.no/menneskehandel.
- For informasjon om regelverk, se udiregelverk.no.
- udi.no

Barnevernet

- Dersom personen er antatt mindreårig, ring lokal barneverntjeneste eller barnevernvakten, se oversikt på [Barnevernvakten.no](https://barnevernvakten.no).
- Du kan også ringe Alarmtelefonen for barn og unge: **116 111**.
- Meld fra til barnevernet (bekymringsmelding) [her](#).
- For råd og veiledning til tjenesteapparatet, ring Nasjonal veiledningsfunksjon for saker om mindreårige ofre for menneskehandel **466 15 000**, e-post: menneskehandel@bufdir.no. Du finner mer informasjon om veiledningsfunksjonen [her](#).
- Se også [Mindreårige ofre for menneskehandel – veileder for barnevernet](#).

NAV

- For bistand til voksne personer som har refleksjonsperiode eller begrenset oppholdstillatelse for ofre for menneskehandel, kontakt lokalt NAV-kontor.
- Human Trafficking Support Oslo (HTSO) ved NAV Grünerløkka i Oslo har nasjonalt veiledningsansvar for NAV i saker om menneskehandel og byomfattende ansvar for slik oppfølging i Oslo kommune. Ring **99 47 02 79**, e-post: htso@nav.no.
- Les mer om menneskehandel på nav.no.

Støttesenter for kriminalitetsutsatte

- For hjelp og veiledning til personer utsatt for vold, seksuelle overgrep eller krenkelser av personlige frihet, kontakt Støttesenter for kriminalitetsutsatte i politidistriktet ditt. Støttesenteret kan hjelpe deg med:
 - informasjon og veiledning om det å anmelde
 - støtte hele veien fra politianmeldelse til saken er avgjort
 - vitnestøtte før, under og etter en eventuell rettssak
 - hjelp til å søke voldsoffererstatning
- Ring **800 40 008** (åpen mandag til fredag kl. 09:00–15:30).
- politiet.no/kontakt-politiet/stottesenter-for-kriminalitetsutsatte/

Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA)

- SUA er et samarbeid mellom Arbeidstilsynet, politiet, Skatteetaten og UDI. SUA kan gi hjelp til utenlandske arbeidstakere for å jobbe i Norge. SUA bistår utenlandske arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende, familiemedlemmer av utenlandsk arbeidstaker eller arbeidsgiver til en utenlandsk arbeidstaker, blant annet med registreringsbevis, dokumentasjon, oppholdskort, skattekort og norsk identitetsnummer. Du finner SUA i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Kirkenes.
- sua.no

Arbeidstilsynet

- Arbeidstilsynet skal følge opp at norske virksomheter ivaretar ansvaret sitt etter blant annet arbeidsmiljø- og allmenngjøringslovgivningen. Se Arbeidstilsynets nettsider for mer informasjon om tilsynets oppgaver og oversikt over kontorer.
- Arbeidstilsynet har en nettside om rettigheter og plikter i arbeidslivet rettet mot utenlandske arbeidstakere: arbeidstilsynet.no/arbeidstid-og-organisering/knownyourrights-NO (tilgjengelig på flere språk).
- Du finner samlet informasjon til utenlandske arbeidstakere og arbeidsgivere fra flere myndigheter i Norge på workinnorway.no.
- Arbeidstilsynet tar imot tips om kritikkverdige forhold på arbeidsplassen: tips.arbeidstilsynet.no/skjema
- arbeidstilsynet.no

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)

- For informasjon om bosetting, introduksjonsprogram, samfunns- og norskopplæring, tolk, mangfoldsarbeid og likeverdige offentlige tjenester, se imdi.no.

Hjelpetiltak og frivillige/ideelle organisasjoner

ROSA

- For veiledning om identifisering og bistand til voksne antatte ofre, ring den nasjonale hjelpetelefonen for ofre for menneskehandel, driftet av Kriesentersekretariatet ved ROSA: **22 33 11 60** (døgnåpen linje). ROSA står for reetablering, oppholdssteder, sikkerhet og assistanse. Tiltaket koordinerer også bistand og trygge botilbud til antatte ofre gjennom kriesentrene. Trygg bolig og oppfølging tilbys også i samarbeid med andre hjelpetiltak og organisasjoner.

→ rosanorge.no

Kirkens Bymisjon Nadheim

- Kirkens Bymisjons tiltak Nadheim har tilbud til mennesker som har erfaring fra salg eller bytte av seksuelle tjenester, eller er utsatt for menneskehandel. Tilbudet finnes i Oslo, Bergen, Stavanger og Trondheim. Nadheim jobber oppsøkende og gir helsehjelp, veiledning og individuell oppfølging. Nadheim Oslo har også et eget botilbud for antatte ofre for menneskehandel, Lauras hus.

→ kirkensbymisjon.no/nadheim

Frelsesarmeen

- Frelsesarmeen har flere tiltak rettet mot antatte ofre for menneskehandel. Safe House Filemon i Oslo er et botilbud for menn utsatt for tvangsarbeid eller -tjenester. Botilbudet gir også individuell veiledning, oppfølging og tilbud om arbeidspraksis. Frelsesarmeen har også Migrasjonssenteret i Oslo, et lavterskeltilbud rettet mot utenlandske borgere med begrensede rettigheter i Norge. Senteret gir individuell veiledning og juridisk rådgivning på flere språk. Tilbudet er rettet mot flere målgrupper, blant annet ofre for menneskehandel og personer utnyttet i arbeidslivet. Frelsesarmeen har videre Fengselsarbeidet, som retter seg mot identifisering, råd og veiledning til innsatte som er mulige ofre for menneskehandel i norske fengsler.

→ frelsesarmeen.no

Maritastiftelsen

- Maritastiftelsen jobber oppsøkende og gir individuell veiledning og oppfølging til personer i prostitusjon og antatte ofre for menneskehandel i Oslo. De har en nattåpen kontaktkafe, tilbyr arbeidspraksis og har et botilbud for kvinner som er antatte ofre for menneskehandel, Marita Womens bofellesskap.

→ marita.no

Caritas Norge

- Caritas har ressursentre for innvandrere i Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim, Drammen, Tromsø og Arendal. De gir kurs, individuell veiledning og juridisk rådgivning på flere språk. Tilbudet er rettet mot flere målgrupper, blant annet ofre for menneskehandel og personer utnyttet i arbeidslivet. De har også rådgivningssentre for au pairer og vertsfamilier. Videre har de en hjelpelinje for ukrainere på ukrainsk og russisk (åpen mandag–torsdag 10:00 og 16:00): **31 40 23 00**.

→ caritas.no

International Organization for Migration (IOM) Norway

- Utlendingsdirektoratet (UDI) tilbyr antatte ofre for menneskehandel assistert retur og reintegrering gjennom IOM sitt returprogram for sårbare migranter. For informasjon fra IOM om returprogrammet og brosjyrer på forskjellige språk, se IOMs nettsider eller ring **23 10 53 20**.

→ norway.iom.int

Pro Sentret

- Pro Sentret er Oslo kommunes tjenestetilbud til personer med erfaring fra å selge eller bytte seksuelle tjenester, og nasjonalt kompetansesenter innen prostitusjon. Senteret tilbyr en rekke ulike tjenester til målgruppen, landsdekkende kunnskapsformidling og veiledning til hjelpeapparatet. For informasjon om prostitusjon og bistand til personer som selger sex: **23 10 02 00**.
- prosenteret.no

Shalam Kristiansand

- Shalam Kristiansand har et lavterskeltilbud for kvinner som selger seksuelle tjenester, Shalam Women. De jobber oppsøkende og gir individuell veiledning og oppfølging til personer i prostitusjon og antatte ofre for menneskehandel.
- shalam.no/shalam-women

PION – Sexarbeidernes Interesseorganisasjon

- PION er en ideell organisasjon i Oslo som jobber for alle som selger sex i Norge, uavhengig av kjønn, kjønnsidentitet, seksuell identitet og kjønnsuttrykk. PION jobber for å sikre sexarbeideres helse og rettigheter og tilbyr juridisk rådgivning.
- pion-norge.no

A21 Norway

- A21 er en internasjonal organisasjon med formål om å forebygge menneskehandel og øke kunnskap gjennom kampanjer og opplæringsmateriell. I Norge gjennomfører de blant annet en årlig global informasjonskampanje, Walk for Freedom.
- a21.org/norway

Røde Kors

- Oslo Røde Kors tilbyr aktiviteten Flyktningguiden. Flyktningguiden kobler deltakere med migrasjonsbakgrunn sammen med frivillige flyktningguider for å praktisere norsk språk, bygge nettverk og bli sosialt inkludert på ulike arenaer i samfunnet. Aktiviteten er rettet mot flere målgrupper, blant annet ofre for menneskehandel. Andre aktiviteter og tilbud fra organisasjonen er også tilgjengelige.
- Røde Kors tilbyr aktiviteten EVA i Bergen og Stavanger. EVA retter seg mot utenlandske kvinner i spesielt vanskelige livssituasjoner, som har blitt utsatt for vold i nære relasjoner, negativ sosial kontroll eller menneskehandel. EVA tilbyr deltakerne én-til-én-kontakt mellom frivillig og deltaker, hvor formålet er at den frivillige skal være støtte for deltakeren i en vanskelig situasjon.
- rodekors.no

Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS)

- NOAS gir asylsøkere informasjon, veiledning og juridisk bistand: **22 36 56 60**
- noas.no

Lightup Norway

- Lightup er en internasjonal demokratisk ungdomsorganisasjon, og er politisk og religiøst uavhengig. Lightup har forebygging av menneskehandel som hovedvirksomhet i Norge. De tilbyr unge mennesker en plattform for sitt samfunnsengasjement mot menneskehandel og utvikler rapporter, kampanjer og digitale læringsressurser for å forebygge ulike former for menneskehandel og seksuell utnyttelse.
- lightup-movement.no

Nasjonale nettressurser

Dinutvei – Nasjonal veiviser ved vold i nære relasjoner, voldtekt og andre seksuelle overgrep

→ Veiviseren gir informasjon om vold i nære relasjoner, voldtekt og andre seksuelle overgrep, informasjon om hjelpetilbud og en spørsmålstjeneste om vold og overgrep. Dinutvei.no driftes av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet. Siden er tilgjengelig på flere språk.

→ dinutvei.no/no

Utnyttelse.no

→ Nettressursen utnyttelse.no er for helse- og sosialarbeidere og andre hjelpere som kommer i kontakt med mennesker som kan være utsatt for menneskehandel. Nettressursen er utviklet av Regionalt ressursenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) Øst i samarbeid med RVTS Sør.

→ utnyttelse.no

Internasjonale organisasjoner

Europarådets ekspertorgan GRETA

- GRETA (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings) skal påse at medlemslandene overholder sine forpliktelser etter Europarådskonvensjonen om tiltak mot menneskehandel. På nettsiden finner du informasjon om internasjonale forpliktelser, temarapporter om menneskehandel og evalueringsrapporter om Norge.
- coe.int/trafficking

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSCE)

- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) er en regional sikkerhetspolitisk organisasjon med en egen spesialrepresentant og koordinator for bekjempelse av menneskehandel. Spesialrepresentantens kontor gir bistand til medlemslandene med fokus på kompetanseheving, kapasitetsbygging og forskning innen menneskehandel. På nettsiden finner du også temarapporter om menneskehandel og landrapporter.
- osce.org/combating-human-trafficking

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO)

- ILO (International Labour Organization) er ansvarlig for å utvikle, overvåke og håndheve internasjonale arbeidsstandarder, gjennom konvensjoner, anbefalinger og veiledende dokumenter. ILO driver også et omfattende utviklingssamarbeid for å hjelpe medlemslandene å slutte seg til, gjennomføre og håndheve konvensjoner og anbefalinger. På nettsiden finner du informasjon om internasjonale forpliktelser, og globale og tematiske rapporter om menneskehandel.
- ilo.org/forcedlabour

FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC)

- I FN er det UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) som har det overordnede ansvaret for arbeidet mot menneskehandel, med hovedansvar for oppfølging av FNs protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, Palermoprotokollen. UNODC bistår også medlemslandene i bekjempelsen av denne kriminaliteten. På nettsiden finner du informasjon om internasjonale forpliktelser, og globale og tematiske rapporter om menneskehandel.
- unodc.org/unodc/human-trafficking/

Østersjørådet (CBSS)

- CBSS (The Council of the Baltic Sea States) er et regionalt samarbeidsråd for landene rundt Østersjøen. CBSS utvikler og gjennomfører prosjekter innen kompetanseutvikling og tverrfaglig samarbeid om menneskehandel. På nettsiden finner du informasjon om prosjekter, regionale og tematiske rapporter om menneskehandel og veiledere. CBSS har også utviklet en nettressurs for oversikt over samarbeidsaktører i de baltiske landene (Transnational Referral Mechanism, bsr-trm.com).
- cbss.org/safe-secure-region/anti-trafficking

Tekst og korrektur: KOM

Layout og design: TRY

© Koordineringsenheten mot menneskehandel,
oppdatert utgave for 2024 (opprinnelig utgitt juli 2023)

POLITIET

Koordineringsenheten
mot menneskehandel

Du finner flere publikasjoner
fra KOM på [politiet.no/
menneskehandel](https://politiet.no/menneskehandel).